

РОЛЬ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Клімова Галина Павлівна,

д. ф. н., професор,

професор кафедри соціології та політології

НЮУ ім. Ярослава Мудрого,

провідний науковий співробітник НДІ ПЗІР НАПрН України

У роботі досліджено роль дослідницьких університетів у формуванні національної інноваційної системи. Автором розглянуто основні напрямки становлення інноваційного суспільства, етапи та зарубіжний досвід.

Ключові слова: інноваційне суспільство, дослідницький університет, національна інноваційна система.

Однією з глобальних характеристик нашого часу є затвердження інноваційного розвитку як домінуючого способу соціального оновлення, формування інноваційного суспільства, яке не просто відкрито для інновацій. Воно саме безперервно генерує інновації різних видів і рівнів. Його функціонування повністю залежить від швидкості впровадження нового знання в усі сфери суспільного життя. Таке суспільство характеризується зростаючою динамічністю складних соціальних трансформацій, обумовлених інтенсивністю розвитку і широким поширенням соціального прогресу. Воно займається безперервним практичним втіленням нових ідей, винаходів у вигляді інноваційних продуктів праці або технологій їх створення, методів організації і управління виробництвом для поліпшення всіх якісних і кількісних економічних та інших соціальних показників як на мікро-, так і на макрорівні [1, с. 15].

Становлення інноваційного суспільства – це довгий та складний процес, якому сприяють наступні чинники:

1. послідовна і довгострокова інноваційна політика держави, з чітко сформульованими цілями і завданнями;

2. раціональне використання наявного інноваційного потенціалу як фундаменту для реалізації інноваційної політики і формування інноваційного суспільства;

3. зміцнення співпраці між науково-дослідним, освітнім і виробничим секторами;

4. цільова підтримка найважливіших напрямів науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок;

5. комерціалізація інновацій;

6. залучення іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій;

7. постійне вивчення і впровадження кращого міжнародного досвіду по інноваційному розвитку економіки суспільства в цілому [2, с. 91–92].

Як свідчить досвід індустріально розвинених країн, становлення інноваційного суспільства розпочинається з формування національної інноваційної системи, орієнтованої на отримання і використання нових наукових знань, сприяння розвитку передових технологій, НДДКР, підвищення якості людського капіталу.

У національних інноваційних системах усіх країн генерація інновацій здійснюється галузевою наукою, державними науковими установами, а також дослідницькими університетами.

Як специфічна форма організації наукової та освітньої діяльності, дослідницький університет покликаний істотно активізувати інноваційну діяльність вищої школи. Відмінні ознаки такого університету - це здатність генерації нового наукового знання на основі широкого спектру фундаментальних і прикладних досліджень, можливість трансферу технологій в реальний сектор економіки, наявність ефективної системи підготовки кадрів вищої кваліфікації. Дані ознаки визначають для ЗВО інноваційний шлях розвитку, який пов'язаний із впровадженням нових технологій, ідей і знань в науково-дослідницький процес з метою їх практичного використання.

Світовий досвід свідчить про те, що, незважаючи на певні національні відмінності, можна виділити два основні критерії віднесення ЗВО до переліку дослідницьких університетів: 1) великий об'єм фінансування і висока результативність наукових досліджень; 2) вели-

кий масштаб підготовки фахівців вищої наукової кваліфікації (аспірантура, докторантура). Так, наприклад, відповідно до класифікації установ вищої освіти, запропонованої Фондом Карнегі, дослідницькі університети характеризуються найбільшим об'ємом фінансової підтримки досліджень і розробок із засобів федерального бюджету, а також тим, що вони щорічно присуджують не менше 50 докторських ступенів по широкому спектру наукових напрямів. Близькі критерії надбання університетам статусу світового класу затверджені Лігою європейських університетів: 1) виконання наукових досліджень на світовому рівні (excellence) не менше чим по трьох напрямках; 2) інтеграція наукових досліджень до освітньої діяльності; 3) підготовка аспірантів (PhD) по наукових напрямках рівня excellence [3].

Створення дослідницьких університетів відбувається трьома шляхами.

Перший шлях полягає у відборі невеликої кількості національних університетів, належного рівня й потенціалу, які вдосконалюються шляхом додаткового бюджетного фінансування.

Другий підхід базується на злитті окремо існуючих університетів в один новий, що відповідає світовим показникам.

Третій напрямок передбачає створення нових університетів світового класу «з нуля».

Кількість дослідницьких університетів в кожній країні невелике відносно загального числа ЗВО. Наприклад, в США дослідницьких університетів світового класу налічується близько 150 з 4800 ЗВО, в Китаї – близько 100 при загальній кількості приблизно 5 тис. ЗВО. У Індії налічується 10 таких університетів з наявних 18 тис. ЗВО [4]. Ці учбові заклади проводять найбільший об'єм оригінальних досліджень як фундаментальних, так і прикладних і отримують найбільше фінансування для проведення своєї науково-дослідної роботи. У складі університетів таких країн, як США, Великобританія і Німеччина, зосереджена близько половини усіх учених. Їх доля в проведенні НДДКР складає від 14,5 % досліджень в Японії до 25 % в окремих країнах Європи (Нідерланди, Бельгія) [5, с. 115]. В усіх розвинених країнах університети виконують не тільки наукову і освітню функцію у складі НІС, але виступають важливим елемен-

том формування кластерних регіональних інноваційних підсистем. У системі «університет – промислові групи» науково-дослідницька діяльність лягає в першу чергу на університет, так як у нього зосереджена основна фундаментальна і прикладна база з інноваційної тематики. Через венчурні компанії дослідницьких університетів мають можливість ефективно і оперативно здійснювати трансфер знання в нові технології. У свою чергу, фінансування університетів з боку держави і приватного бізнесу безпосередньо залежить від результатів їх науково-дослідницької діяльності.

Основними факторами, що визначають безпосередньо інноваційний розвиток дослідницького університету, є:

- розвиток системи наукового співтовариства, необхідного для генерації нових знань;
- створення і комерціалізація результатів науково-дослідницької діяльності;
- розвиток інноваційної інфраструктури, яка координує та реалізує інноваційні проекти та розробки;
- вибір та підтримка пріоритетних напрямків розвитку науки університету;
- формування і розвиток навчально-науково-інноваційного комплексу на базі університету.

Інноваційна інфраструктура дослідницьких університетів представляє собою комплекс взаємопов'язаних структур, що забезпечують реалізацію інноваційної діяльності ЗВО. Вона може бути розглянута як інтеграційна сукупність освітніх програм різного рівня, а також інноваційних структур і механізмів управління ними, що націлена на формування комплексу компетентностей, необхідних для успішної інноваційної науково-педагогічної діяльності [6, с. 4].

Розрізняють два основних види інноваційної інфраструктури дослідницьких університетів:

- матеріальна (технопарки, бізнес–інкубатори, техніко-впроваджувальні центри, центри трансферу технологій та ін.);
- нематеріальна (послуги із захисту інтелектуальної власності, послуги з просування інтелектуальної продукції, аутсорсинг «не інноваційних» аспектів діяльності та ін.).

Інноваційна інфраструктура дослідницького університету інтегрує чотири компоненти його науково-дослідницької діяльності:

- освіти (інноваційні освітні програми);
- науково-виробничі потужності (студентський бізнес-інкубатор, технопарк, лабораторії та ін.);
- структури, що підтримують інноваційну діяльність (офіси трансферу і комерціалізації результатів інноваційної діяльності);
- структури, що забезпечують управління інноваційною діяльністю та інноваційною інфраструктурою [7, с. 216].

Досвід розвинених країн, зокрема США, показує, що інноваційна інфраструктура не є єдиною і незмінною для всіх університетів, а, навпаки, вона надзвичайно гнучка. Вона реалізується з урахуванням особливостей самого університету (наприклад, форми власності, основних наукових і освітніх напрямків, що реалізуються університетом, його розмірами та територіальним розміщенням тощо), а також відповідно до економічних, ресурсних і законодавчих особливостей міста, де цей університет розташований. Тому, формуючи інноваційну інфраструктуру, університет робить акцент на пріоритетний розвиток тих її компонентів, які найбільшою мірою відповідають його місії, меті й завданням.

Базова модель інноваційної інфраструктури більшості українських університетів включає в себе чотири найважливіших елементи: центр трансферу технологій (ЦТТ), технопарк, студентську наукову організацію і науково-освітні програми за інноваційними напрямками. Інші елементи інноваційної інфраструктури (відділ інтелектуальної власності, відділ колективного використання устаткування, відділ захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та т. д.), як правило, входять до складу центру трансферу технологій.

Таким чином, національна інноваційна система ґрунтується на наявності висококваліфікованого, освіченого особистісного капіталу людини. Дослідницький університет є саме тим інструментом, який формує такий капітал. Він як креативний суб'єкт національної інноваційної системи є центром появи передових ідей, концепцій та генерування інтелектуальної еліти суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клімова Г. П. Інноваційне суспільство – новий історичний етап цивілізаційного розвитку. *Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні*: монографія / за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків: Право, 2015. С. 8–40.
2. Монахов И. А. Инновационные стратегии государств-лидеров – важнейшее условие преодоления кризиса и устойчивого развития на перспективу. *Инновации*. 2011. № 10. С. 87–94.
3. Entrepreneurial Impact: The Role of MIT. Edward B. Roberts and Charles Eesley. MIT Sloan School of Management. February 2009.
4. Pfilip G/Altbach, JamailSalmi. The Road to Academic Excellence: The Making of World Class Research Universities. Washington, DC: TheWorldBank, 2011.
5. Казакова Н. Университеты и экономика, основанная на знаниях. Саратов: Саратов. гос. ун-т, 2002. 272 с.
6. Шмелева Е. А. Инновационная инфраструктура вуза в подготовке новых кадров. *Научный поиск*. 2012. № 3. С. 3–6.
7. Миролубова Т. В., Суханова П. А. Зарубежный опыт развития инновационной инфраструктуры университетов в региональных инновационных системах. *Фундаментальные исследования*. 2013. № 1. С. 215–220.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Ковбатиук Марина Володимирівна,

к.е.н., професор,

*зав. кафедри теоретичної та прикладної економіки
Державний університет інфраструктури та технологій*

Кузьменко Оксана Михайлівна,

к.е.н., доцент,

*доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Державний університет інфраструктури та технологій*

У роботі досліджено вплив міжнародного руху капіталу на економічний розвиток України. Авторами розглянуто проблеми формування інвестиційного клімату в Україні та процесу залучення іноземних інвестицій.

Ключові слова: інвестиційний клімат, іноземні інвестиції, міжнародний рух капіталу.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в сучасних умовах зростає потреба в акумулюванні фінансових ресурсів для розширення матеріальної бази розвитку національної економіки України загалом. Одним з даних джерел є прямі іноземні інвестиції, що є складовою рахунку міжнародного руху капіталу, в тому числі в контексті формування інвестиційного клімату в Україні.

Визначення впливу міжнародного руху капіталу на економічний розвиток України є актуальним для сьогодення. Дану тематику досліджувала значна кількість науковців, зокрема, [2-5].

До факторів формування інвестиційного клімату в Україні належать:

- рівень податкового тиску на бізнес;
- умови діяльності для інвесторів;
- корпоративний податок на інвестиції;
- структурно-функціональна привабливість галузей економіки країни;
- стабільність національної валюти та макроекономічної ситуації;
- розвиток технологій та інновацій в Україні.

Проведемо оцінку впливу рівня прямих іноземних інвестицій на обсяги торговельних потоків (таблиця 1).

Загалом спостерігалось значне коливання прямих іноземних інвестицій, при цьому відтік їх призводив до скорочення експорту та ВВП в Україні, що вказує на вагомий вплив міжнародного руху капіталу на економічне становище в країні.

Таблиця 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій та експорту [1]

Рік	Прямі інвестиції в Україну, млрд. дол. США	Експорт зовнішньої торгівлі послугами, млрд. дол. США
2010	38,99	11,94
2011	45,37	14,18
2012	48,19	14,10
2013	51,71	14,23

2014	53,70	11,52
2015	40,73	9,74
2016	36,15	9,87
2017	37,51	10,71

Питання іноземних інвестицій для будь-якої країни слід розглядати як через призму розширеного відтворення, створення нових робочих місць, імпорт технологій та виробничого досвіду, в той же час окремі науковці явно вказують на існування загроз національній безпеці від іноземних інвестицій.

На нашу думку, сучасні економічно розвинені країни в рамках нормального економічного розвитку іноземні інвестиції заохочують і не вбачають будь-яких ризиків за умови адекватного функціонування правової, судової системи, стабільності нормативної бази, розвиненості ринкової конкуренції та прогнозованості діяльності.

В той же час наведемо два приклади загроз національній безпеці зі сторони іноземних інвестицій. В першу чергу це приклад Кіпру, який був провідною офшорною зоною і таки чином нарощував портфель іноземних інвестицій, проте після політики деофшоризації Кіпру значна частина іноземних інвестицій стрімко покинули країну, що фактично призвело до певного переддефолтного стану Кіпру, отже, є прикладом яскравої фінансової загрози національній безпеці.

Інший приклад більш яскравий – це рідна Україна, де з однієї сторони іноземні інвестиції в майже 40-50% надходять з офшорних зон і територій та використовуються як інструмент уникнення оподаткування в Україні та захисту фізичного майна, в той же час окремі іноземні інвестиції в стратегічні галузі економіки – авіабудування, космічне будування, інформаційні технології.

Як показують статистичні дані, найбільший інвестиційний вплив на привабливість країни мали протягом останніх років – територіальне розташування, рівень оплати праці висококваліфікованому населенню, в той же час негативно на орієнтацію інвесторів впливали макроекономічні та політико-правові дестабілізуючі фактори, проведення АТО, девальвація національної валюти, високий податковий тиск.

Досліджуючи інвестиційний клімат України з метою напрацювання дієвих заходів інвестиційної та інноваційної політики, доречно акцентувати увагу на аналізі впливу макроекономічних чинників, які гальмують, чи навпаки сприяють розвитку іноземного інвестування.

Для вирішення цих проблем, на нашу думку, доцільним є надання податкових пільг для суб'єктів господарювання, які будуть проводити процес реального інвестування, при цьому для інвесторів важливим буде стабільність нормативної бази та прозорість податкового адміністрування.

Тому, процес залучення іноземних інвестицій без сумніву є індикатором економічної, соціальної та політичної стабільності та прогнозованості в країні – отримувачі прямих іноземних інвестицій, в той же час не слід забувати про використання економічних інструментів впливу, в тому числі й іноземних інвестицій, для захисту національних інтересів інших країн, тобто використання прямих іноземних інвестицій як джерела створення загроз для національної безпеки України.

Таким чином, визначено, що в даний час інвестиційний клімат в Україні на міжнародному рівні є досить недооціненим, тому виникає потреба в активізації міжнародного руху капіталу і стимулювання за рахунок залучення прямих іноземних інвестицій економічний розвиток України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Новак І. М. ТНК як сучасний регулятор міжнародного руху капіталу у вітчизняний аграрний сектор. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2016. Т. 21, Вип. 7(2). С. 27–30.
3. Хомутенко Л. І., Васильчук А. Ю. Особливості розвитку міжнародного руху капіталу на сучасному етапі. *Економічний простір*. 2016. № 113. С. 5–14.
4. Шевченко В. Ризики та суперечливість міжнародного руху капіталу в банківському секторі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. Вип. 3. С. 26–30.
5. Шевченко В. Ю. Фактори нестабільності міжнародного руху банківського капіталу та конкурентоспроможність. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2014. Вип. 1. С. 124–134.

ЗВЕРНЕННЯ ЗА ЕЛЕКТРОННИМИ ПОСЛУГАМИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ОТРИМАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Кохан Вероніка Павлівна,

*к. ю. н., старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту правового
забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України*

У роботі детально проаналізовано питання звернення за електронними послугами як альтернативу отримання адміністративних послуг. Автором ґрунтовно досліджено правову основу впровадження та розвитку електронних послуг в Україні та зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: електронна послуга, адміністративна послуга, інформатизація, електронне урядування.

В Україні реалізує державну політику у сферах інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства Державне агентство з питань електронного урядування України (далі – Агентство), яке є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України [6].

Одним з основних напрямів діяльності Агентства є електронні послуги, доступ до яких забезпечується через Урядовий портал – єдиний веб-портал органів виконавчої влади (<https://www.kmu.gov.ua/ua/services>) [8]. На урядовому порталі також створено сторінку «адміністративні послуги», яка відсилає до Єдиного державного порталу адміністративних послуг ([https:// my.gov.ua/](https://my.gov.ua/)) [2], оскільки згідно з чинним законодавством надання адміністративних послуг в електронній формі та доступ суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги з використанням мережі Інтернет забезпечуються через Єдиний державний портал адміністративних послуг, який є офіційним джерелом інформації про надання адміністративних послуг в Україні, у тому числі через інтегровані з ним